

LÄÄKÄRINLAUSUNTO HOLHOUSASIOISSA; SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN MÄÄRÄYKSET

Valtuutussäännökset

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettu laki (559/94) 23 §

Kohderyhmät

Lääkärit
Terveyskeskukset
Sairaalat
Sairaanhoitopiirit
Maistraatit
Käräjäoikeudet

Voimassaoloaika

1.12.1999 - toistaiseksi

Kumottavat normit

Holhouslainsäädännön kokonaisuudistukseen liittyvä lainsäädäntö (keskeisimpänä laki holhoustoimesta 442/1999 ja asetus holhoustoimesta 889/1999; valtion säädöstietopankki internetissä: <http://finlex.om.fi>) tulee voimaan 1.12.1999. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 23 §:n 2 momentin nojalla sosiaali- ja terveysministeriö antaa muuttunutta lainsäädäntöä vastaavat lääkärinlausuntojen laatimista holhousasioissa koskevat määräykset:

1. YLEISTÄ

Uudessa holhoustoimesta annetussa laissa käsitteet "holhooja" ja "uskottu mies" on korvattu käsitteellä **edunvalvoja**. Se, jonka puolesta asioita hoidetaan on **päämies**. Holhousviranomaisina holhouslautakuntien sijaan toimivat nyt **maistraatit** ja Ahvenanmaan maakunnassa lääninhallitus.

Kun täysi-ikäinen henkilö ei itse kykene valvomaan etuaan tai huolehtimaan hoitoa vaativasta asiasta, ensisijainen keino hänen suojaamisekseen on holhoustoimesta annetun lain mukaan **edunvalvojan määrääminen**. Toimenpide voidaan rinnastaa aikaisemmin voimassa olleessa laissa tarkoitettuun uskotun miehen määräämiseen. Se ei siten vaikuta henkilön kelpoisuuteen päättää itse asioistaan.

Edunvalvojan määrääminen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole riittävä keino suojata henkilöä. Tällöin henkilön **toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa**. Toimintakelpoisuuden rajoitus on lain mukaan sopeutettava henkilön suojan tarpeeseen siten, että käytetään lievintä riittävää rajoitusta. Rajoitus voi kohdistua joko asianomaisen oikeustoimikelpoisuuteen tai hänen kelpoisuuteensa määrätä tietystä omaisuudestaan. Aikaisemmin voimassa olleen lain mukaiseen holhottavaksi julistamiseen rinnastuvaa **vajaavaltaiseksi julistamista** voidaan holhoustoimesta

annetun lain mukaan käyttää vain äärimmäisenä vaihtoehtona. Vajaavaltaiseksi julistaminen muodostaa toimintakelpoisuuden rajoittamisen äärirajan.

Edunvalvontatoimenpiteet koskevat sekä täysi-ikäisiä että alaikäisiä, mutta pääasiassa tullaan pyytämään täysi-ikäisiä koskevia lääkärintuomioita. Tuomioita voidaan kuitenkin pyytää myös 17 vuotta täyttäneistä koskien sitä, että edunvalvontatoimenpide tulisi voimaan asianomaisen täyttäessä 18 vuotta.

1.1. Edunvalvojan määrääminen

Jos täysi-ikäinen henkilö on sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa, voi tuomioistuin määrätä hänelle edunvalvojan. Edunvalvoja voidaan määrätä, jos se, jonka etua olisi valvottava, ei tätä vastusta. Edunvalvoja voidaan vastustuksesta huolimatta määrätä, jos vastustamiselle ei ole riittävää aihetta ottaen huomioon henkilön tila ja edunvalvonnan tarve.

Tuomioistuimen ohella myös holhousviranomainen eli maistraatti voi määrätä edunvalvojan. Tämä edellyttää kuitenkin, että henkilö, jonka etua on valvottava, kykenee ymmärtämään, mitä edunvalvojan määrääminen hänen kannaltaan merkitsee. Lisäksi edellytetään, että asianomainen henkilö itse pyytää tietyn henkilön määräämistä edunvalvojakseen. Jos asianomaista henkilöä ei voida tilansa vuoksi henkilökohtaisesti kuulla asiassa, ei holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojaa, vaan tämän määrää tuomioistuin.

Edunvalvojan määräys voi koskea päämiehen taloudellisia asioita yleisesti tai se voidaan rajoittaa koskemaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. Taloudellisia asioita hoitamaan määrättyllä edunvalvojalla ei ole oikeutta edustaa päämiestä tämän henkilöä koskevissa asioissa, ellei tuomioistuin ole määrännyt sitä erikseen.

1.2. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen

Toimintakelpoisuuden rajoittamisesta päättää tuomioistuin. Täysi-ikäisen henkilön toimintakelpoisuuden rajoittaminen edellyttää, että henkilö on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja että hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat siksi vaarassa. Lisäksi edellytetään, että vaaraa ei voida poistaa muilla keinoin, esimerkiksi määräämällä hänen tuekseen edunvalvoja. Pelkkä lääketieteellinen diagnoosi, esimerkiksi psyykinen sairaus, ei sinänsä oikeuta rajoittamaan kenenkään kelpoisuutta määrätä varallisuudestaan. Jos psyykkisesti poikkeavasta tilasta ei aiheudu vaaraa asianomaisen taloudellisille eduille, ei rajoituksen asettaminen tule kysymykseen. Tuomioistuimen tulee harkita rajoituksen sisältö kussakin yksittäistapauksessa ilmenevän tarpeen mukaisesti. Tuomioistuin voi näin rajoittaa asianomaisen oikeustoimikelpoisuutta tai asianomaisen kelpoisuutta määrätä tietystä omaisuudestaan.

Äärimmäisessä tapauksessa henkilö voidaan julistaa vajaavaltaiseksi. Kun henkilö julistetaan vajaavaltaiseksi, toimintakelpoisuuden rajoituksen sisältöä ei täsmennetä tuomioistuimen päätöksellä, vaan rajoitus seuraa suoraan holhoustoimesta annetusta laista, jossa vajaavaltaisen asema on säännelty.

1.3. Asian vireillepano

Edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevan hakemuksen voi tehdä holhousviranomainen tai se, jonka edun valvomisesta on kysymys, taikka tämän edunvalvoja, vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen.

1.4. Kuuleminen

Määrättäessä täysi-ikäiselle edunvalvojaa on sille, jonka etua on valvottava, sekä, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole ilmeisen tarpeetonta, hänen aviopuolisolleen varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on kuultava henkilökohtaisesti sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Asia voidaan kuitenkin ratkaista ilman henkilökohtaista kuulemistä, jos hakemus heti hylätään perusteettomana tai jos kuuleminen on kuultavan tilan vuoksi mahdotonta tai aiheuttaa hänelle kohtuutonta haittaa. Kuuleminen voidaan katsoa mahdottomaksi esimerkiksi silloin, kun on lääkärintodistuksen tai muuten luotettavasti selvitetty, että kuultava on sellaisessa tilassa, että hän ei kykene lainkaan ymmärtämään, mistä asiassa on kysymys. Kohtuuttoman haitan perusteella kuuleminen voidaan jättää toimittamatta lähinnä silloin, kun henkilö on mielenterveydellisten syiden vuoksi hoidettavana ja henkilökohtainen kuuleminen olisi vahingollista hänen mielenterveydelleen tai hoidolleen.

Jos kuultava ei toimintakelpoisuutensa rajoittamista koskevassa asiassa voi saapua istuntoon ilman huomattavaa vaikeutta tai jos siihen on muu erityinen syy, voidaan kuuleminen toimittaa pääkäsitteilyn ulkopuolella.

1.5. Päätöksen voimassa olo

Edunvalvojalle annettu määräys on voimassa joko määräajan tai toistaiseksi. Jos edunvalvoja on määrätty tiettyä tehtävää varten, määräys on voimassa, kunnes tehtävä on suoritettu. Edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaoloaika voidaan tarvittaessa muuttaa. Tuomioistuin poistaa hakemuksesta määräyksen, jos se ei enää ole tarpeellinen.

Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva päätös on voimassa toistaiseksi tai päätöksessä asetetun määräajan. Rajoitusta tai sen voimassaoloaika voidaan tarvittaessa muuttaa. Tuomioistuin poistaa hakemuksesta rajoituksen, jos se ei enää ole tarpeellinen.

Jos edunvalvojalle annettu määräys tai toimintakelpoisuuden rajoitus on voimassa toistaiseksi, on holhousviranomaisen omasta aloitteestaan joka neljäntenä kalenterivuonna selvittävä määräyksen tai rajoituksen jatkumisen aiheellisuus. Tarvittaessa sen on tehtävä kärjαιοikeudelle hakemus määräyksen tai rajoituksen lakkauttamisesta. Näitä selvityksiä laatiessaan holhousviranomainen tulee todennäköisesti pyytämään lääkärinlausuntoja.

1.6. Tietojenantovelvollisuus

Sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikkö ja terveydenhuollon ammattihenkilö on salassapitosäännösten estämättä velvollinen pyynnöstä antamaan holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle ne tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen vireillä olevan asian ratkaisemiseksi. Holhoustoimesta annetussa laissa säädetyn tietojenantamisvelvollisuuden rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, jos kieltäytyy antamasta tietoja, joiden antamiseen on lain mukaan velvollinen.

1.7. Oikeus ilmoittaa edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä

Se, joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle. Ilmoitus tehdään sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella ilmoituksen kohteena olevalla henkilöllä on kotikunta. Ellei hänellä ole kotikuntaa Suomessa, ilmoitus tehdään sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella henkilö oleskelee pääasiallisesti.

2. LÄÄKÄRINLAUSUNTO

2.1. Lausunnon antaminen

Lausunto voidaan antaa tutkittavan pyynnöstä. Holhousviranomaiselle (maistraatille) tai tuomioistuimelle lausunto voidaan antaa ilman tutkittavan suostumusta. Tutkittavan suostumuksella tai tutkittavalle määrätyn edunvalvojan suostumuksella lausunto voidaan antaa myös sille, jolla on oikeus panna vireille edunvalvojan määrääminen tai toimintakelpoisuuden rajoittaminen (ks. kohta 1.3.).

Lausunnon antaa laillistettu lääkäri, joka nykyisen tai aikaisemman hoitosuhteen perusteella tuntee tutkittavan terveydentilan. Ellei tällaista lääkäriä ole, lausunnon antaa valtion, kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa oleva laillistettu lääkäri. Tarvittaessa,

esimerkiksi vaativassa psykiatrisessa arvioinnissa tulee lausunnon antajan olla psykiatrian erikoislääkäri ja vaativassa dementoivan sairauden arvioinnissa neurologian tai geriatrian erikoislääkäri.

Lääkärinlausunnon tulee perustua lausunnon antavan lääkärin lausunnon laatimisajankohtana suorittamaan henkilökohtaiseen tutkimukseen, riippumatta siitä, tunteeo lausunnon antaja tutkittavan aikaisemman hoitosuhteen perusteella. Tutkittavan henkilöllisyys on todettava henkilöllisyystodistuksella tai muulla siihen verrattavalla luotettavalla tavalla. Henkilöllisyyden toteaminen voi perustua myös tutkittavan henkilökohtaiseen tuntemiseen. Henkilöllisyyden toteamistapa on ilmoitettava lausunnossa.

2.2. Lausunnon laatiminen

Lausunto laaditaan suomen tai ruotsin kielellä tutkittavan äidinkielen mukaan. Jos käytetään vieraskielisiä sanoja, kuten latinankielisiä diagnooseja, tulee sulkuihin merkitä suomen tai ruotsinkielinen vastine tai selostus. Lausunto laaditaan seuraavaa jäsentelyä noudattaen:

2.2.1 Lausunnon otsikko

Lausunnon otsikoksi merkitään asian laadusta riippuen esimerkiksi:

"Lääkärinlausunto holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämistä varten",

"Lääkärinlausunto tuomioistuimelle edunvalvojan määräämistä/toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa",

"Lääkärinlausunto tuomioistuimelle edunvalvojan määräyksen lakkauttamista/toimintakelpoisuuden rajoittamisen muuttamista tai poistamista koskevassa asiassa"

tai "Lääkärinlausunto holhousviranomaiselle edunvalvonnan jatkamisen aiheellisuudesta".

2.2.2. Johdanto

Tutkittavan henkilötietojen ja henkilöllisyyden toteamistavan jälkeen ilmoitetaan kenen pyynnöstä ja suostumuksella lausunto annetaan, tutkimuspaikka ja -aika sekä selvitys lausunnon perusteena mahdollisesti olevasta aikaisemmasta hoitosuhteesta.

2.2.3. Esitiedot

Lääkärin omat ja muualta (kuten sukulaisilta sekä holhous- ja sosiaaliviranomaisilta tai potilasasiakirjoista) saadut tiedot ja tutkittavan itsensä antamat tiedot tutkittavan terveydentilasta, sairauksista ja elämänolosuhteista esitetään lyhyesti. Kun kyse on edunvalvojan määräyksen tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen (tai aikaisemman lainsäädännön mukaisen uskotun miehen määräyksen tai holhouksen) muuttamisesta/poistamisesta, esitetään lisäksi lyhyesti ja tietolähde

mainiten, miten tutkittava on selviytynyt edunvalvojan määräyksen tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen aikana.

2.2.4. Tutkimushavainnot

Lausunnon tässä osassa esitetään lääkärin omat havainnot ja tutkimustulokset, jotka vaikuttavat johtopäätöksiin. Myös tutkitun oma käsitys edunvalvojan määräämisen tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen tarpeesta esitetään tässä kohdassa.

2.2.5 Johtopäätökset

Lausunnon tässä osassa esitetään lääketieteellisin syin perustellut johtopäätökset siitä, onko tutkittu kykenevä vai kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista ja ovatko hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa hänen tilansa johdosta vaarassa.

Lisäksi lausunnossa on aina ilmoitettava perusteltu kannanotto seuraaviin kysymyksiin:

a) Lisätiedot, kun asianomainen aikoo pyytää holhousviranomasta määräämään hänelle edunvalvojan:

- kykeneekö asianomainen ymmärtämään edunvalvojan määräämistä koskevan asian merkityksen,
- voidaanko tutkittua kuulla asiassa henkilökohtaisesti,
- minkä kaltaisissa taloudellisissa, oikeudellisissa tai henkilöä koskevissa asioissa tutkittu tarvitsee edunvalvojan tukea

b) Lisätiedot asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä tuomioistuimen päätöksellä:

- minkä kaltaisissa taloudellisissa, oikeudellisissa tai henkilöä koskevissa asioissa tutkittu tarvitsee edunvalvojan tukea
- vastustaako tutkittu edunvalvojan määräämistä (jos tutkittu vastustaa edunvalvojan määräämistä, pitää edunvalvojan tarve selvittää ja perustella perusteellisemmin)
- olisiko edunvalvoja määrättävä toistaiseksi tai määräajaksi ja mahdollisen määräajan pituus perusteluineen (kannanotto määräytyy tutkitun tilan ennusteen pohjalta).

c) Lisätiedot asiassa, joka koskee toimintakelpoisuuden rajoittamista tuomioistuimen päätöksellä:

- voidaanko tutkittua henkilökohtaisesti kuulla asiassa tuomioistuimessa; jos katsotaan, että tutkittua voidaan kuulla, mutta ei tuomioistuimessa, ehdotus siitä, missä olisi sopivaa kuulla tutkittavaa (esim. hoitopaikka tai tutkitun koti)
- mistä taloudellisista asioista tai oikeudellisista toimista tutkittu on kykenemätön huolehtimaan siten, ettei edunvalvojan määrääminen yksin riitä turvaamaan hänen etujaan,
- vaatiiko tutkitun etu hänen julistamistaan vajaavaltaiseksi (perusteltu kannanotto siihen, että lievemmat toimenpiteet tutkitun kohdalla eivät ole riittäviä),
- olisiko toimintakelpoisuutta rajoitettava toistaiseksi tai määräajaksi ja mahdollisen määräajan pituus perusteluineen (kannanotto määräytyy tutkitun tilan ennusteen perusteella)

d) Lisätiedot asiassa, joka koskee edunvalvojan määräyksen lakkauttamista tai toimintakelpoisuuden rajoituksen muuttamista tai poistamista tuomioistuimen päätöksellä (myös asiassa, joka koskee edunvalvonnan jatkamisen aiheellisuutta)

- voidaanko tutkittua henkilökohtaisesti kuulla asiassa tuomioistuimessa ja
- mitkä ovat ne syyt, joiden perusteella on aiheellista lakkauttaa edunvalvojan määräys tai muuttaa tai poistaa toimintakelpoisuuden rajoittaminen.

Jos joku vaadituista tiedoista ei ole lääketieteellisin syin arvioitavissa, tulee tämäkin lausunnossa ilmoittaa.

Lopuksi tulee esittää lausunnonantajan käsitys siitä, ovatko esitiedoissa esitetyt seikat sopusoinnussa vai ristiriidassa tutkimushavaintojen kanssa.

2.2.6. Allekirjoitus

Lausunto on vahvistettava sanoilla "minkä kunniani ja omantuntoni kautta vakuutan". Lausuntoon merkitään paikka ja aika sekä laillistetun lääkärin nimikirjoitus, sen selvennys, erikoislääkärin pätevyys ja lääkärin virka-asema.

3. VOIMAANTULO

Tämä määräys tulee voimaan 1.12.1999.

Peruspalveluministeri Eva Biaudet

Ylilääkäri Terhi Hermanson
